

DÍLO JOSEFA DOBROVSKÉHO A JIŽNÍ SLOVANÉ

O vztahu jižních Slovanů k zakladateli slavistiky Josefu Dobrovskému (1753–1829) i o působení jeho vědeckého díla v období národního obrození jižních Slovanů bylo v minulosti napsáno mnoho monografií, studií a statí.¹

Domnívám se, že je nezbytné oživovat stále klesající zájem o dějiny slavistiky u studentů i u středoškolských a vysokoškolských pedagogů, vracet se k myšlenkám, jež také dnes mají platnost a nebát se, že budeme snad označeni za novodobé panslavisty.

Ostatně Cyprien Robert, který nastoupil na Collège de France po Adamu Mickiewiczowi, rozeznával kromě vlasteneckého (národního, nacionálního, nacionalistického) panslavismu také panslavismus vědecký. Podle Jána Kollára by šlo o vědeckou vzájemnost, dnes bychom řekli, že by to byla vědecká spolupráce mezi slavisty ze slovanských i neslovanských zemí světa.

Při studiu vzájemných česko-slovensko-jihoslovanských kulturních styků a vztahů se často zapomíná, že v Rakousku (později Rakousko-Uhersku) žila do roku 1918 dobrá polovina jižních Slovanů: Slovinci, Charváti a uherští Srbové. Přitom střediskem vzájemných styků tzv. rakouských Slovanů i styků jihoslovanských literárních tvůrců a vědeckých osobností s tehdejšími západoevropskými vědeckými výsledky, idejemi a kulturou byla Vídeň.

S rozvojem jazykovědné a literárně historické slavistiky zejména v druhé polovině 19. století se vídeňský seminář pro slovanskou filologii stal významným centrem bádání, neboť zahrnoval kromě jazykovědy také dějiny literatury, archeologii a historii. A koncem téhož století zde byl pověřen vést seminář pro východoevropské (tj. též balkánské) dějiny Konstantin Jireček (1854–1918).

Česko-slovensko-jihoslovanské styky bychom mohli rozdělit do několika hlavních vývojových etap, které se shodují s obdobím života a činnosti hlavních českých, slovenských i dalších slovanských představitelů:

1. osvícensko-obrozenské období bylo z hlediska vědeckého bádání v oblasti slavistiky tzv. analytické a vydavatelské. Je spjato především s Josefem Dobrovským a s jeho slovanskými vědeckými současníky, mj. s Jernejem Kopitarem (1780–1844), A. Ch. Vostokovem (1781–1864) aj. Je nesporné, že všichni tři patří k zakladatelům vědecké slavistiky.

¹ Uvedu zde pouze některé základní práce, v nichž se pojednává o vztahu Josefa Dobrovského k jižním Slovanům. Kidrič, F.: *Dobrovský in slovenski preporod njegove dobe*, Ljubljana 1930, Bechyňová, V.: *Josef Dobrovský a česká bulharistika. Počátky poznávání Bulharska a bulharského jazyka u nás. Rozpravy ČSAV, roč. 73, seš. 11, Praha 1963, Co daly naše země Evropě a světu, Praha 1940, reprint 1999. Štúdie zo svetovej slavistiky do polovice 19. storočia, Veda, Bratislava 1978, Orožen, M.: *Mluvnice Josefa Dobrovského jako metodologický vzor slovinské mluvnice F. Metelka*. In: *Acta universitatis Palackianae Olomucensis. Facultas Philosophica, suppl. XVII. Praha 1982, s. 27–32. Kudělka, M.: O pojetí slavistiky, Academia, Praha 1984. V nich a v dalších publikacích je rozsáhlá literatura.**

2. obrozenské období spojujeme ve vzájemných stycích s vědeckým a literárním dílem zejména P. J. Šafaříka, Jána Kollára, Josefa Jungmanna aj. a těch romantických tvůrců, kteří odhalovali, objevovali a oslavovali osobnosti a historické události z dějin jižních Slovanů. V těchto desetiletích slavisté shrnuli dosažené výsledky v první díla syntetické povahy. V tomto období se formovala novodobá národní společenství.

3. Realistické období ve 2. polovině 19. století se pak bezprostředně odrazilo v tvorbě těch slavistů a literátů, kteří rozpracovávali obecně slavistické, literární historické a jazykovědné otázky a zachytili úsilí jižních Slovanů o vydobytí svobody a národních práv.

Velmi zjednodušeně a stručně bychom mohli napsat, že se Josef Dobrovský ve svém bádání soustředil především na otázky spojené s nejstarším slovanským písmem, se zjištěním, jaké místo zaujímá církevněslovanský jazyk jako významný spisovný jazyk slovanský² v rodině slovanských jazyků, na mluvnice národního jazyka a na slovníky. Byly to otázky, jež velmi těsně a bezprostředně souvisely s rozvojem a upevňováním národního vědomí. Staly se proto základem také pro všechny jižní Slovany, kteří se ve svých integračních a diferenciacích snahách opíraly o Dobrovského badatelské principy a filologické metody a v praxi je realizovaly.

Josef Dobrovský v dopise Jerneji Kopitarovi z jara 1809 vyjádřil svou koncepci politického a kulturního sblížení Čechů, Slováků i ostatních Slovanů větou: *Wir Slaven müssen zusammenhalten*. Měl v úmyslu navštívit Charváty i Srby, ve svých sbornících Slavín (1806) a Slovanka (1814–1815) psal o jejich literárním a národnostním postavení. Jihoslovanští (především slovinští, charvátští a srbští) obrozenci proto v něm viděli představitele slovanských ideálů a přijímali jeho osvícensko-buditelský filologický a slavistický program.

V dalším výkladu se pokusím podat velmi stručný přehled osobních a písemných styků Josefa Dobrovského se slavisty ze slovanského Balkánu, jak to mj. dokládá rozsáhlá korespondence. Přitom jsem zvolil tzv. geografický princip, tj. budu postupovat od severu k jihu tak, jak se šířily poznatky o díle Josefa Dobrovského a jak se na slovanském Balkánu realizovaly jeho zásady vědeckého rozvoje slavistických disciplín.

I.

Není třeba nijak zdůrazňovat zájem J. Dobrovského o práce, jež se týkaly slovenistiky, zejména o práce mluvnické a slovníkové. Dobrovský se s mnoha slovinskými obrozenci buď osobně seznámil, nebo s nimi udržoval písemné styky. S autorem německy psané Kraňské mluvnice (1768) Markem Pohlinem (1735–1801) se seznámil osobně roku 1796 v jeho rodišti nedaleko Vídně a stýkal se s ním až do Pohlinovy smrti roku 1801.

Dvacetiletá vědecká spolupráce a vzájemná korespondence J. Dobrovského s Jernejem Kopitarem, kterou tvoří 245 dopisů, je významnou stránkou česko-

² Co daly naše země Evropě a světu, cit. dílo, s. 30.

slovinských styků. J. Kopitar byl autorem první vědecky zpracované mluvnice slovinského jazyka³ napsané podle vzoru mluvnice J. Dobrovského. Stala se základním slovinským slavistickým dílem pro následující obrozenské generace. J. Kopitar dlouho zprostředkovával Dobrovskému styk se Slovinci. Dobrovského staroslověnskou mluvnici *Institutiones slavicae dialecti veteris* (1822) pokládáme s jistými výhradami (třebaže si to Kopitar nepřipouštěl) za společné dílo českého a slovinského slavisty.

Podle A. S. Budiloviče udělali J. Kopitar a J. Dobrovský *příliš mnoho pro slávu nejen jednotlivého člověka, nýbrž celé společnosti, celé slovanské Akademie věd*.⁴

Glagolita Clozianus, glagolský rukopis, který Kopitar v roce 1830 objevil a o šest let později (1836) vydal, položil vědecké základy studia hlaholice. Kopitar se na rozdíl od Dobrovského správně domníval, že hlaholice je starší než cyrilice. To pak později potvrdili I. I. Srezněvskij a V. I. Grigorovič (1852).

V roce 1812 na cestě po Německu Dobrovský pořídil v Mnichově kopii Frisinských zlomků, nejstarší slovinské památky psané latinsky, a uveřejnil o nich informaci ve Slovanec.⁵

Vznik dvou slovinských mluvnic byl bezprostředně podnícen pracemi Josefa Dobrovského. První z nich – *Lehrbuch der Windische Sprache* (1824) – sestavil ve východoštýrském nářečí *nejplodnější štýrský spisovatel Prešernovy doby*, duchovní, lexikograf a dialektolog Peter Dajnko (1787–1873). Kromě zavedení odlišné abecedy, tzv. dajničice, která se však neujala, nepřinášela Dajnkova mluvnice příliš mnoho nového.

Druhou slovinskou mluvnici napsal lexikograf a autor četných učebnic Franc Metelko (1789–1860). *Metodologickým vzorem* pro jeho *Lehrgebäude der slowenischen Sprache im Königreiche Illyrien und in den benachbarten Provinzen* (1825) mu byla Dobrovského mluvnice.⁶

Problematické v ní bylo zavedení nové abecedy (tzv. metelčice) a opírání se o doleňské nářečí, ovšem rozpracováním hláskosloví a pojednáním o slovních druzích patřila k jedněm z nejlepších slovinských mluvnic. Dobrovský ani s Dajnkovou, ani s Metelkovou úpravou abecedy ovšem nesouhlasil.

Historik, dramatik a básník Anton Tomaž Linhart (1756–1795) si ve svém dvousvazkovém historickém díle *Versuch einer Geschichte von Krain und den übrigen Ländern der südlichen Slaven Oesterreichs* (1788, 1791) osvojil kritickou metodu české vědy dějzpytné hlavně z Dobrovského.⁷

Básník a překladatel Urban Jarnik (1784–1844) ve své rozpravě *Versuch eines Etymologikons der slovenischen Mundart in Inner-Oesterreich* (1832) vycházel z jazykovědných principů J. Dobrovského, obdobně jako překladatel a ve své době *otec slovinské prózy* Matevž Ravnikar (1776–1845), který realizoval především

³ Grammatik der slavischen Sprache in Krain, Kärnten und Steyermark, 1808.

⁴ Štúdie z dejín svetovej slavistiky do polovice 19. storočia, s. 371–392.

⁵ Urbančič, B.: Česko-slovinské kulturní styky, Euroslavica, Praha 1995, s. 11–13.

⁶ Orožen, M.: Mluvnice Josefa Dobrovského jako metodologický vzor slovinské mluvnice F. Metelka. In: Acta universitatis Palackianae Olomucensis. Facultas Philosophica, suppl. XVII. Praha 1982, s. 27–32.

⁷ Co daly naše země Evropě a světu, cit. dílo, s. 59.

Zoisovy, Vodnikovy a Kopitarovy podněty a jeho prostřednictvím přijímal jazykovědné názory J. Dobrovského, díky němuž si slovinština upevnila své postavení a svou psanou podobu. *Dobrovský přiznával Slovincům samostatné postavení mezi Jihoslovany.*⁸ Snad proto jej mnozí nazývali *otcem Slovinců* nebo *největší oporou a nadějí naší.*⁹

Obrozenského básníka, gramatika a autora učebnic Valentina Vodnika (1758–1819) rovněž zaujaly práce J. Dobrovského, s nímž navázal také písemný styk (1806–1808). O Dobrovského práce se opíral zejména ve své mluvnici *Pismenost ali gramatika za prve šole* (1811) a ve svém slovníku, který zůstal v rukopise.

Josef Dobrovský se osobně stýkal také s Tomažem Dolinarem, který působil jako profesor na vídeňské vojenské akademii (1792–1800) a později v Praze, a s četnými dalšími Slovinci.

Uvedení a někteří další autoři slovinských mluvnic a slovníků přežali z prací J. Dobrovského jak gramatické výklady, tak také četná slova, z nichž mnohá zdomácněla a užívají se dodnes (*svoboda, rezbar, kostnica, zadek, opica* aj).¹⁰ Také lexikograf a gramatik Anton Murko (1809–1871) ve své příručce *Theoretisch-praktische Slowenische Sprachlehre* (1832) vycházel z teoretických výkladů J. Dobrovského a do svého *Deutsch-slowenisches und Slowenisch-deutsches Handwörterbuch* (1833) zařadil mj. česká slova *čepica, žezlo, toplomer, dokaz* aj. Rovněž Dobrovského etymologie slova *Slovan* přešla díky básníku a autoru učebnic a slovníků Janezi Nepomuku Primicovi (1785–1823) do slovinštiny.

Jedno je nesporné, že jazykovědné, literárně historické i etymologické aj. práce Josefa Dobrovského mnohé slovinské předobrozenské a obrozenské literáty, jazykovědce, historiky a kulturní pracovníky filologicky ovlivnily a inspirovaly, národnostně a slovansky uvědomily a podnítily k další buditelské činnosti. Kromě již uvedených autorů mj. také duchovního Jakoba Zupana (1785–1852), jenž Dobrovského nadšení pro slavistiku přijímal Vodnikovým a Kopitarovým prostřednictvím, básníka a sběratele lidových písní Matiju Schneidera (1784–1831), štýrského národního buditele Antona Krempla (1790–1844), který byl zastáncem Kollárový myšlenky slovanské vzájemnosti a Gajova ilyristu. Jeho hlavní historické dílo o dějinách Štýrska *Dogodivščine Štajerske zemle* (1845) vyšlo po smrti. France Prešeren v jednom epigramu odsuzoval četné germanismy v tomto jinak národně obrozenském díle.

II.

Také spisovná (standardní) *charvátština* se postupně formovala již od druhé poloviny 18. století a nikoli až v období národního obrození, jak se dosti dlouho tradovalo. Má tedy svá dvě časově různě dlouhá vzájemně spjatá období:

⁸ Štúdie z dejín svetovej slavistiky do polovice 19. storočia, s. 406.

⁹ Tamtéž.

¹⁰ Urbančič, B.: Česko-slovinské kulturní styky, Euroslavica, Praha 1995, s. 11–13.

předstandardní a standardní.¹¹ V době národního obrození však utváření charvátského standardního jazyka prošlo několika fázemi a bylo ovlivněno četnými vnějšími a vnitřními jazykovými, společenskými a ideovými faktory.

Je známo, že Josef Dobrovský toužil (podobně jako později P. J. Šafařík) navštívit slovanské kláštery na Svaté hoře (Athosu) a na místě vidět a zkoumat tamní církevněslovanské rukopisy. A právě zářebský biskup Maksimilijan Vrhovac (1752–1827), který si s Dobrovským i s J. Kopitarem od roku 1798 dopisoval, měl v úmyslu mu hradit cestu a pobyt na Athosu. Měl za to, že u jižních Slovanů je jeden jazyk o mnoha nářečích. Maďarům dokonce M. Vrhovac v roce 1805 pohrozil, že po jejich vzoru zavedou v Charvátsku ilyrštinu jako jednotný a sjednocující jazyk.

K Vrhovcovu okruhu patřili mnozí kulturní a literární tvůrci a historici: Matija Petar Katančić (1750–1825), autor posmrtně vydaného historického díla *Otiorum Croatiae liber unus*, Josip Mikoci (1734–1800), sestavovatel velkého třísvazkového latinsko-italsko-charvátského slovníku s mluvnici, Joakim Stulli (1729–1817), literát Tito Brezovački (1757–1805), literární historik Alojzije Adam Baričević (1756–1806) a mnozí další.

Metodologické a teoretické postupy a podněty Josefa Dobrovského přijímal rovněž např. tvůrce charvátské hymny Antun Mihanović (1796–1861), dále autor knihy *Grammatik der Illirischen Sprache* (1833) Ignjat Alojzij Brlić (1795–1855) i zanícený obrozenec Vjekoslav Babukić (1812–1875). Ten spolu s kulturním pracovníkem Ignjatem Brličem prosazoval rovněž zavedení jednotného jazyka a Babukić ve své mluvnici (1833) navrhoval štokavštinu, která by byla nejvíce rozšířena nejen mezi Charváty, nýbrž i mezi ostatními Jihoslovany. Babukić napsal studii *Osnova slovnice slavjanske narěčja ilirskoga* (1836) a reprezentativní mluvnici *Ilirska slovnica* (1855). Dobrovský podnítil k literárně historické a jazykovědné činnosti také jazykovědce Antuna Mažuraniće, autora spisku *Kratak pregled stare literature hrvatske* (1855), který ve své gramatice *Slovnica hrvatska* (1859) poprvé rozdělil charvátštinu na tři nářečí: štokavské, čakavské a kajkavské.

Tvaroslovný systém J. Dobrovského se stal vzorem pro kajkavsky psanou mluvnici Ignjata Kristijanoviće (1796–1884). S J. Dobrovským se osobně znali, dopisovali si s ním nebo z jeho metodologických postupů a odborných poznatků vycházeli mnozí další Charváti, jejichž výčet by zabral dost místa. Byli mezi nimi např. lexikograf a polyglot Josip Voltić-Voltiggi (1750–1825), jenž sestavil *Ričoslovník iliričkoga, italijanskoga i nimačkoga jezika* (1803), jemuž předcházela *Gramatica ilirica* s výkladem v němčině a italštině, lingvista Marijan Lanosović (1712–1814), autor spisu *Neue Einleitung zur slavonischen Sprache* (1778), překladatel Miltonova *Ztraceného ráje* (zůstal v rukopise) Ivan Krizmanić (?–1852) aj.

Významný představitel ilyrského hnutí Ljudevit Gaj (1809–1872) ve své útlé knížce *Kratka osnova horvatsko-slavenskoga pravopisaña* (1830) vycházel při zavádění nového pravopisu z pravidel a principů J. Dobrovského, jak je rozpra-

¹¹ Norme i normiranje hrvatskoga standardnoga jezika. Priredio Marko Samardžija, Matica hrvatska, Zagreb 1999, s. 10.

covával a upravoval V. Hanka (1791–1861).¹² Koncem roku 1835 však L. Gaj ve svém *Proglasu* navrhl vytvořit jednotný standardní (spisovný, literární) jazyk. Vycházel z Kollárova a Šafaříkova chápání a dělení na čtyři hlavní „nářečí“ (jazyky): ruské, československé, polské a ilyrské. Do ilyrského jazyka, který Gaj navrhoval jako spisovný jazyk pro všechny jižní Slovany, pojal vedle charvátštiny také v té době ještě zdaleka nezkodifikovanou slovinštinu, srbštinu, makedonštinu a bulharštinu. Podle Gajova *Proglasu* se Ilyrie skládala ze tří úhlů *mezi Skadrem (Škutari), Varnou a Bělakem (Vilachem)* a sahala od Korutan až po jižní Uhry a Bulharsko.

III.

Slavistické dílo Josefa Dobrovského se již za jeho života i později dostávalo také do **srbského** sociokulturního prostředí, především k jihouherským pravoslavným Srbům. A to buď přímo, nebo zprostředkovaně. Tak např. srbskému metropolitu a jedné z vedoucích osobností srbského obrozeneckého hnutí v Sremských Karlovcích Stefanu Stratimirovičovi zprostředkoval a doporučil práce J. Dobrovského slovenský sběratel starých tisků, rukopisů a lidově slovesných výtvorů a autor některých základních pramenů pro slavistické bádání Juraj Ribay (1754–1812).

Od roku 1800 byl třináct let v písemném styku s J. Dobrovským básník Atanasije Stojković, který mj. získal doktorát filozofie v Bratislavě, kde studoval.

Jernej Kopitar se stal pojítkem nejen mezi slovinskými obrozenci a Josefem Dobrovským, nýbrž také mezi Vukem Stefanovičem Karadžičem (1787–1864) a modrým abbé. A jestliže Vuk Karadžić připomínal, že Kopitarovi, který jej přiměl zapisovat lidově slovesné výtvořy, vděčí za *velmi, velmi mnoho* a za to, že se z něho stal „spisovatel“, pak zase Kopitar vděčil Vuku Karadžičovi, že mohl dodat Josefu Dobrovskému srbské lidové písně. Díky Dobrovskému se pak staly známé slovanským i dalším evropským obrozencům.

Reformátorská a sběratelská činnost Vuka Karadžiče i jeho mluvnice a slovník byly podníceny a usměrňovány J. Kopitarem, jemuž byl velkým vzorem a blízkým spolupracovníkem J. Dobrovský. Jeho mluvnice a *Institutiones* inspirovaly k tomu, že se chystal podle nich napsat *velkou mluvnici srbskou*.¹³

Charvátský lingvista Dalibor Brozović se domnívá, že *Vuk je pro Srby a do jisté míry i pro Charváty tím, čím jsou z jazykového hlediska reformátoři Luther, Atatürk, Štúr nebo literární tvůrci Dante, Puškin, Prešeren pro své národy*.¹⁴

Vukův vřelý vztah k J. Dobrovskému, stejně jako úcta mnoha Srbů k jeho dílu jsou všeobecně známé. Lukijan Mušicki (1777–1837), považovaný za jednoho z nejvdělanějších srbských tvůrců té doby, napsal na Dobrovského dílo *Institutiones slavicae dialecti veteris* oslavnou ódu.

¹² Novák, A., Novák J. V.: Přehledné dějiny literatury české, reprint 4. vydání, Atlantis, Brno 1995, s. 292 n.

¹³ Co daly naše země Evropě a světu, s. 31.

¹⁴ Štúdie z dejín svetovej slavistiky do polovice 19. storočia, s. 426.

Řek Georgios Zachariadis, působící v Zemunu a známý v srbské literatuře pod jménem Georgije Zacharijadis, sestavil jeden *řecko-slovanský slovník* (1803) a napsal knihu *Slavenska gramatika soderžašta etimologiju i sintaksisu* (1832), kterou P. J. Šafařík v *Přehledu nejnovější literatury illyrských Slovanův*¹⁵ hodnotil velmi kriticky. Napsal o ní mj., že je to *pouze poučení o pravopisu, a to dosti chudé a nikoli dosti poučné...*¹⁶ Na to ješitný Zachariadis ostře, urážlivě a posměšně odpověděl v knize, kterou vydal pod pseudonymem.¹⁷ Přesto ho Šafařík pojal spolu s dalšími Řeky pišícími též srbsky, s Dimitriosem Darvarisem a Michailosem Bajadziuem, do své *Geschichte der serbische Literatur* (1865).

IV.

Při klasifikaci slovanských jazyků zařadil J. Dobrovský k illyrskému dialektu nářečí *bulharské, bosenské, srbské, slavonské a dalmátské*.¹⁸ Již jsme uvedli, že se Dobrovský intenzivně zabýval otázkou jazyka Cyrila a Metoděje. Domníval se, že první Cyrilovy překlady byly pořízeny do makedonsko-srbského nářečí. Později ve své knize o Cyrilu a Metodějovi¹⁹ dospěl k názoru, že *jazyk jejich byl starým, ještě nesmíšeným srbsko-bulharsko-makedonským dialektem*.²⁰ J. Dobrovský psal o tom později ruskému slavistu Petru Koeppenovi, že úmyslně prohlásil tento dialekt za církevní slovanštinu. Na základě informací, které získal od P. J. Šafaříka, mohl Dobrovský napsat, že *církevní slovanština nesmí se hledat na Moravě, také ne v Kraňsku, protože Cyril s sebou přinesl už hotové knihy a nenaučil se své řeči v Lublani, nýbrž v Soluni*.²¹ Jenže P. J. Šafařík ve své *Geschichte der slavische Sprache und Literatur nach allen Mundarten* (1826) mj. napsal, že *o nejstarších osudech bulharského dialektu nevíme téměř nic*.²²

P. J. Šafařík pod vlivem Dobrovského řadil bulharský „dialekt“ jako pododíl řeči srbské.²³ Teprve v recenzi Šafaříkova spisu *Geschichte*, kterou uveřejnil Dobrovský ve vídeňských *Jahrbücher der Literatur*, svůj názor korigoval.²⁴ Podle Věnceslavy Bechyňové v ní *Dobrovský uznal bulharštinu za samostatný*

¹⁵ Časopis Českého museum, Praha 1833, sv. 1, s. 3–55, sv. 2, s. 164–181.

¹⁶ Šafařík, P. J.: Pregled najnovijeg knjižestva Illirski Slavjana. Serbskij létopis, Budín 1833, knj. 34, s. 1–28, knj. 35, s. 1–33, knj. 36, s. 1–19.

¹⁷ Kriton Filoserb, Sud samoglasny ili zabavno djelo Lukiana Samosatea, Budín 1834. G. Zachariadis napsal četná díla směsí staroslověnštiny a srbsštiny. Překládal ze starořečtiny. Napsal mluvnici staré a nové řečtiny pod názvem Elino-grečeska gramatika za slaveno-srbsku junost (Budín 1814) a mluvnici novořečtiny s poznámkami v staroslověnštině, řečtině a němčině, četná mravoučná a didaktická díla, vydal knihu výroků moudrých mužů aj.

¹⁸ Dobrovský, J.: Geschichte de böhmischen Sprache, Praha 1791, s. 5.

¹⁹ Dobrovský, J.: Cyril und Method, der Slaven Apostel, 1823.

²⁰ Dorovský, I.: České země a Balkán. Kapitoly z dějin česko-makedonských a makedonsko-českých styků, Brno 1973, s. 18.

²¹ Bechyňová, V.: cit. dílo, s. 60–61.

²² Šafařík, P. J.: Dejiny slovanského jazyka a literatury všetkých nářečí, Bratislava 1963, s. 231.

²³ Bechyňová, V.: Novobulharská literatura v díle P. J. Šafaříka. In: sbor. F. Wollmanovi k sedmdesátinám, Praha 1958, s. 182.

²⁴ Wien 1827, sv. 37, s. 1–28.

slovanský jazyk a oddělil ji definitivně od srbštiny.²⁵ V. Bechyňová přesvědčivě doložila, že Dobrovský čerpal informace o bulharštině z Vukova *Dodatku*, v němž zachytil makedonské nářečí z okolí Razlogu.²⁶ To mělo všechny znaky tzv. západních (západobulharských) nářečí, která dnes tvoří základ spisovné makedonštiny.²⁷ J. Dobrovský ve svém sborníku *Slovanka* (1814) přinesl informace cizích cestovatelů o bulharských a makedonských lidových písních.

Pro novodobě se formující slovanské národy bylo 19. století příznačné mj. tím, že vznikaly nejrůznější mluvnice a slovníky. Jejich vznik byl podnícen filologickým dílem J. Dobrovského. Nejinak tomu bylo také u Bulharů a Makedonců. Protože v samotném tehdejší Bulharsku nebyly žádné podmínky k rozvoji psaného (literárního) jazyka, literární, vydavatelská a ideová činnost bulharských a makedonských obrozeneckých pracovníků se rozvíjela v zahraničních kulturních centrech (Brašov, Kragujevac, Bělehrad, Bukurešť, Budín, Oděsa, Vídeň, Petrohrad, Moskva, Cařihrad aj).²⁸

Pomineme-li slabikář Petra Berona²⁹ *Bukvar s različni poučenija* (Brašov 1824), pak novobulharská mluvnická tradice byla zahájena teoretikem slovanško-bulharské školy Neofitem Rilským (1793–1881), který sestavil mluvnici *Bolgarska gramatika sega pervo sočinena* (Kragujevac, 1835). Nesporně sehrála svou úlohu také u zastánců společného makedonsko-bulharského jazyka. N. Rilský (a také další autoři mluvnic) vycházel v morfologii z církevněslovanské, ruské a řecké gramatické tradice. Vytvořil tak jakousi syntézu tehdejší bulharštiny a církevněslovanského jazyka. Již roku 1819 začal pracovat na řecko-bulharském slovníku. Výborně ovládal církevní slovanštinu, kterou oceňoval jako sjednocující faktor u Slovanů, a řečtinu. Oba jazyky považoval za nezbytné pro rozvoj bulharského školství a osvěty. *Pārvička bālgarska gramatika* (1844, 1848) Ivana Bogorova (1820–1892) již částečně stírala rozdíl mezi psaným a mluveným jazykem. I. Bogorov vycházel z Kopitarovy koncepce, jak sám v předmluvě k 2. vydání přiznává.³⁰ Mnohé csl. termíny Bogorov přizpůsobil *foneticko-morfologickým zvláštnostem nové bulharštiny*³¹ nebo tvořil nové termíny. Poprvé navštívil Prahu v roce 1846, byl obeznámen s výsledky tehdejší evropské slavistiky a lingvistiky, ve své knihovně měl mj. také práce J. Dobrovského a A. Ch. Vostokova. Jak N. Rilský, tak také I. Bogorov podali v podstatě výklad morfologie svého rodného nářečí.

²⁵ Bechyňová, V.: cit. dílo, 184.

²⁶ Dorovský, I.: cit. dílo, s. 20.

²⁷ Bechyňová, V.: *Josef Dobrovský a česká bulharistika*, s. 44.

²⁸ Dorovski, I.: *Studii za balkanskiot literaturen proces vo XIX i XX vek*, MANU, Skopje 1992.

²⁹ *Bukvar s različni poučenija*, Brašov 1824.

³⁰ *i sa poupätichmi neštičko ot gramatičeskite pravila na Kopitarjovata Glagolita*.

³¹ *Štúdie zo svetovej slavistiky do polovice 19. storočia*, s. 445.